

JAPONSKÉ MÝTY

Na území Japonska nacházíme existenci 2 samostatných mytologických komplexů:

- 1) vlastní **japonská mytologie**
- 2) mytologie národnosti **Ainu**, která kdysi obývala značnou část severního Japonska (dnes přežívá jen jako nepatrná menšina na ostrově **Hokkaidó**) a své mýty nazývají „eposy o bozích“

Vlastní japonská mytologie:

Skládá se ze 3 okruhů mytologických systémů:

- 1) **starojaponského** (šintoistického)
- 2) **buddhistického**
- 3) **pozdního** (ten vznikl na základě obou předchozích, přejal však i prvky taoismu, konfucianismu a dalších čínských vlivů)

ad 1) starojaponská šintoistická mytologie:

- šinto = „cesta bohů“
- původní japonské náboženství (jediné vzniklé v Japonsku, nešířilo se jinam), nepatří k tzv. světovým náboženstvím
- **kult přírody**, jenž vznikl během **doby kamenné** a byl jediným japonským náboženstvím až do uznání **konfucianismu** v 5. stol.
- **název** pro toto náboženství vznikl až v **6. stol.**, kdy se Japonskem začal šířit **buddhismus** – do té doby se původní náboženství nijak **neoznačovalo**, protože spolu s japonštinou tvořilo přirozenou příslušnost k japonskému lidu
- uctívání tzv. „**kami**“ (božské síly – tedy přírodní božstva, celkem je **8.000.000 kami**, která vládou vyšší silou, jsou nehmotná – tuto sílu přitom mají i všichni živí tvorové včetně stromů a rostlin, ale i skály, kameny, prameny, předměty, planety, hvězdy – odtud pramení **úcta** starých Japonců k **přírodě**)

- nemá žádného **zakladatele** ani své **učení**, etické předpisy či příkazy a jejich vykladače, má jen **mytologii a zvyky**
- nemá ani **písemné památky** (kromě mýtů zaznamenaných v kronikách), podstatou je **vděčnost přírodě** za její dary
- komplex náboženských představ, jejichž podstatou je vnímání protikladů **čistého a nečistého** (váže se k tomu i k mnoho rituálů):
- **kegare** (pojem rituální nečistoty) je vše, co **odpuzuje kami**, proto se člověk má vyhýbat všemu kegare (tj. nečistému), jsou 3 oblasti kegare:
 - 1) vše **páchnoucí a rozkládající** se (výkaly, stojatá voda...)
 - 2) vše, co souvisí s **krví**
 - 3) **smrt** (dokonce i každý účastník pohřbu byl znečištěn, proto se i po smrti každého císaře hlavní město vždy přestěhovalo jinam, až do roku 710)

- konání mnoha **obřadů a rituálů** – božstvo se pak lidem odvděčí ochranou a přízní (symbolický **očistný rituál** prováděl každý jedinec před vstupem do svatyně, kdy bambusovou naběračkou nabral z vodní nádrže u chrámu vodu, vypláchl si jí ústa a omyl ruce)
- součástí náboženských obřadů byl rituální **tanec, zpěv a hudba** (konaly se v přírodě i ve svatyních)

Zdroje šintoistické mytologie:

- **šintoistická mytologie** je písemně uchována v řadě literárních památek, především v **kronikách**, které tvoří základ šintoistické mytologie – nejkompletnější mytologii obsahují 2 kroniky:
- **Kodžiki** (sepsána r. 712)
- **Nihongi** (720)

Kodžiki (tj. „Kronika starých časů“)

- pojednává o časovém úseku od vzniku a vlády **bohů** až do konce vlády **císařovny Suiko** (628 n.l.)
- začíná slovy: *„Jména božstev zrozených na Nebeské velké rovině v době počátku Nebe a Země jsou tato: božstvo Sídlicí uprostřed Nebe, dále Vysoké vznešené božstvo Početí, dále božstvo Oplodňující bohy. Z těchto 3 božstev každé vzniklo samo ze sebe, svá těla však skryla.“*
- v následujících mýtech se lze seznámit s objevením se **bohů v lidské podobě**, s vytvořením **Japonska**, se založením **státu** i s prvními **válečnými výboji**
- jde o nejbohatší sbírku japonské mytologie (za opravdovou historickou **kroniku** je však možno považovat jen poslední 3. část pojednávající o době v létech cca 400–628 n.l.)

Nihongi (nebo též *Nihonšoki*, tj. „Kronika Japonska“)

- obsahuje prozaické zápisy i básně
- je psaná čínsky
- ze **30 svazků** se jen první **2 svazky** zabývají mýty

Další kroniky:

- vznikaly od 8. stol. (např. *Fudoki*) a jednalo se o záznamy z tehdejších provincií – zahrnují údaje geografické, hospodářské, ale i zprávy o místních zvycích, mýtech a pověstech
- japonské mýty se průběžně **vyvíjely**, o čemž svědčí i **rozdíly** mezi mytologickými zápisy v těchto kronikách
- stopy v nich zanechaly i **cizí vlivy**, u některých mýtů lze zaznamenat podobnost s mýty oblasti **Altaje, JV Asie** a dokonce **Polynésie**

- hranice mezi **mýty** a **nejstarší historií** přitom není zřetelná a dějiny se tak jeví jako další vývojovou **etapou mýtů**, císařská dynastie v nich bez přerušení pokračuje od legendárních **císařů-bohů** k císařům historicky doloženým
- obsah základních mýtů lze charakterizovat jako popis vývoje japonských představ o **původu života, zrození božstev** (kami) a všech věcí z **počátečního chaosu**, roztrídění všech jevů a uvedení všeho do **řádu a harmonie**
- specifikem japonské mytologie je, že v ní **neexistuje stvořitel** – vše začíná chaosem a následným spontánním ustavením prvopočátku a elementárního uspořádání, s nímž se současně objevili **bohové**

Hrdiny mýtů jsou božstva (kami), jejichž uctívání mělo kolektivní charakter; lze je rozdělit do 3 kategorií:

- 1) **nebeská božstva** (amacukami)
- 2) **pozemská božstva** (kunicukami) jsou velmi početná a obvykle spjatá s určitou lokalitou (lokální)
- 3) **duchové** – projevem jejich existence jsou přírodní jevy a různé objekty

Světy, v nichž božstva sídlí, můžeme rozdělit do **3 vrstev**:

- 1) **Vysoká nebeská pláň** – představuje vrchní vrstvu, tedy nebesa, která však nejsou nedostupnou sférou (některá božstva podle mytologie sestoupila z nebes, jiná na ně naopak vystoupila – původně totiž byla země spojena s nebesy **nebeským mostem**, který to umožňoval), protéká jí řeka Amanogawa
- 2) **Prostřední země** – Japonsko
- 3) **Země žlutých pramenů** – podsvětí (někdy též **Země kořenů**)

Panteon:

Hlavní bohové:

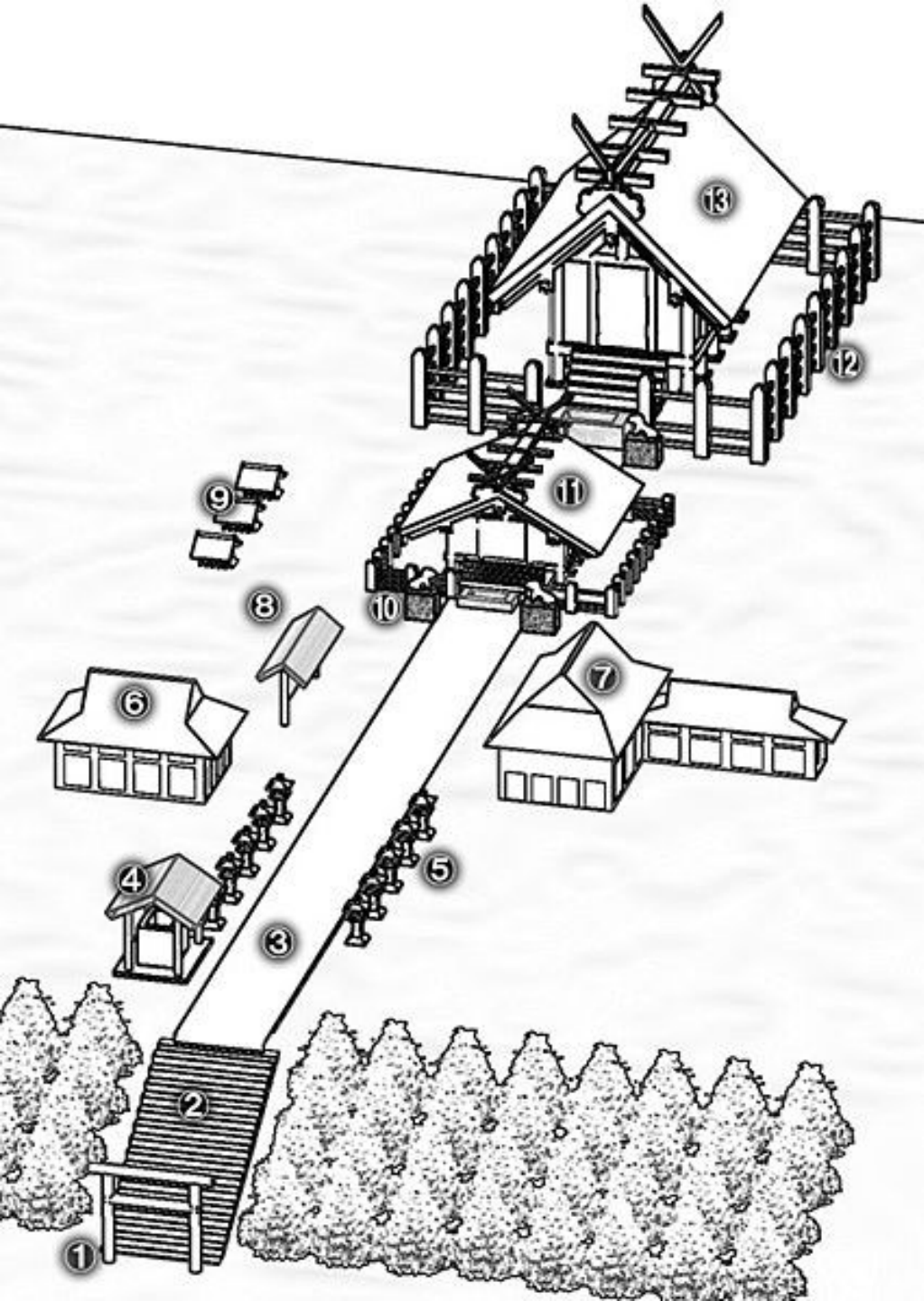
- **Amaterasu** – nejvyšší představitelka bohů, bohyně **Slunce**, která však nebyla samovládná, o všem důležitém totiž rozhodovala **rada bohů** (její kult byl do Japonska přiveden patrně z Číny přes Koreu v dobách př.n.l.)
- **Susano'o** – bůh deště a bouří, bratr Amaterasy – od těchto 2 sourozenců byl v Japonsku odvozován původ **císařského rodu**
- **Cukijomi** – bůh měsíce
- **Ónamoči** – bůh země
- **Izanagi** ♂ a **Izanami** ♀ – tvůrci Japonských ostrovů a mnoha dalších bohů
- **Kagucuči** (tj. „Žhavý“) – bůh ohně

Mnoho bohů je vzhledem k přírodní povaze šintoismu patrony různých záležitostí souvisejících s **úrodou**:

- **Daikoku** – bůh bohatství, jenž byl původně bohem plodnosti (jeho magickou zbraní je kladivo)
- **Musubi** – bůh úrody
- **Ukemoči** – bohyně potravy
- **Inari** – bůh rýže (velmi oblíbený, zobrazován se 2 svazky rýže v mužské i v ženské podobě, jeho jízdním zvířetem je liška, jež se později sama stala bohem a zatlačila jeho kult do pozadí)
- **Hótei** – tlustý bůh spokojenosti a smíchu
- **Ebisu** – bůh štěstí a bohatství
- božskou povahu má např. i posvátná **hora Fudži**, vodopád **Nači**, staré stromy, některé druhy zvířat jako liška, ozvěna, blesk apod.

Svatyně:

- Kami bývali uctíváni ve svatyních
- nejstarší je svatyně **Izumo**
- další stará svatyně **Ise** (ve městě Isa) má však významnější tradiční postavení (zasvěcena bohyni slunce Amaterasu)
- obě jsou ze dřeva (na terase stojící na kůlech) s rákosovou střechou – většina Japonců každoročně 1 z těchto 2 nejstarších svatyní navštíví (byť je cesta nákladná)
- svatyně stávají v krásných **parcích** nebo **hájích** a jsou obklopeny **ploty**, které vyznačují **posvátnost místa** – bylo tomu tak už v dobách, kdy na nich ještě nestály svatyně, jsou opatřeny **posvátnou bránou**, ta je pomezím oddělujícím **profánní** svět od **posvátného** chrámového území, proto není zavírací – projdeme-li jí, pak tím vykonáme **rituál přechodu** (např. přitom zazvoníme nebo zatukáme, aby o nás božstvo vědělo)

Chrámový komplex – vysvětlivky:

- 3 (cesta k hlavnímu chrámu)
- 4 (fontána k rituální očištění)
- 5 (kamenné lucerny)
- 6 (budova k provádění tanců kagura)
- 7 (úřední budova kněze svatyně)
- 8 (úřední deska přání a modliteb)
- 9 (malé pomocné svatyně)
- 11 (chrám bohoslužeb)
- 13 (hlavní chrám a sídlo kamiho obehnaný ochranným plotem: 12)

hlavní vstup do
chrámového areálu

vodní pramen u svatyně

- bývalo zvykem, že sám **císař** nebo jeho vyslanec předával **Ise** čas od času v nejstarší svatyni **hlášení** bohyni **Amaterasu** o stavu země a o nejdůležitějších událostech
- jsou zde také uloženy **3 panovnické relikvie**: nejvýznamnější z nich je **zrcadlo**, do kterého nesmí žádný živý pohlédnout, a tak je kryto hedvábným obalem (zrcadla jako svaté předměty jsou i v ostatních svatyních a symbolizují podstatu božstva, k jehož uctívání ta která svatyně slouží)
- kultovním předmětem může být třeba **meč**, **šperk** nebo posvátný **kámen**
- o svatyně se starají **kněží** z řad státních zaměstnanců
- podobně jako v hinduismu mají i v Japonsku lidé doma **oltářky** (zpravidla v podobě poličky zavěšené na stěně obytné místnosti), na kterých bývají posvátné, kultovní a pietní předměty

nejstarší svatyně Izumo

nejstarší svatyně Izumo

nejstarší svatyně Izumo

nejstarší svatyně Izumo – posvátný strom

tradiční svatyně Ise (kult bohyně Amaterasu)

proslulá svatyně Futarasan

proslulá svatyně Futarasan

proslulá svatyně Futarasan

proslulá svatyně Futarasan (poboční svatyně)

proslulá svatyně Futarasan

proslulá svatyně Futarasan

Svatyně Seimei-Jinja

Počátek vesmíru:

- na počátku ve **vejci chaosu** spolu spočívaly **In a Jó**, mužský a ženský princip
- vejce se rozpadlo na **2 části**, lehké se oddělilo od těžkého a vytvořilo se Nahoře a Dole (viz čínský mýtus o stvoření), tak vzniklo Nebe a Země, která plula po vodě – do té doby vládl na nebi i na zemi **chaos**
- z prvního boha jménem **Kuni Toho Tači** se zrodilo několik božských pokolení, obývajících nejvyšší nebeský svět zvaný **Vysoká nebeská pláň**:
 - 1. byl **Bůh souladu sídlící uprostřed nebeského světa** (Ame no minakanuši), po něm **Vysoké vznešené božstvo Početí** (Takamimusubi) a bůh **Oplodňující bohy** (Kamimusubi)
- tato 3 božstva žila bez družek a byla neviditelná

- později vpučely ze země 2 výhonky, ze kterých se zrodili další **2 bohové** (Umašiašikabihikodži, Ame no Tokotači)
- patero bohů zrozených na počátku stojí v panteonu mimo ostatní a jmenují se **Amacu-kami**
- země vypadala jako olej na vodě, z olejovité kaše povstala další božstva, z třaslavé olejovité kaše se oddělila **mořská voda** i **suchá zem** a písek se pomíchal s bahnem v močále

Vznik Japonska a dalších bohů:

- božský pár bratr a sestra, kteří jsou považováni za stvořitele Japonska, jsou **Izanagi** („Ten, jenž zve“) a jeho žena **Izanami** („Ta, jež zve“)
- stáli na mostě z **duhy** a začali se dohadovat, je-li v hloubce pod nimi **země**
- ppustili proto dolů drahocenné „**Nebeské kopí zdobené šperky**“ a točíce jím rozvířili oceán a vytvořili z něj tekuté bahno

- promísené moře zhoustlo a **špička** odpadlá z jejich kopí vytvořila první **ostrůvek** v moři (ostrov Onogoro)
- oba bohové na něj sestoupili a Izanami svého bratra **svedla**, následně porodila **8 japonských ostrovů** a po nich i další bohy: bohyni slunce **Amaterasu**, boha moří a bouře **Susano'oa**, boha měsíce **Cukijomiho**, boha jakési hvězdy **Hirugo**, boha země **Ónamočiho** a boha ohně **Kagucučiho**, při jehož porodu Izanami shořela, zemřela a sestoupila do **podsvětní země Jami**
- **Izanagi** sešel dolů, aby ji odtamtud **vyvedl**, ona byla ochotná se vrátit, zakázala mu však, aby se na ni během příprav na cestu **díval** – božský manžel však zákaz přestoupil a viděl, že jeho žena prodělala po smrti **hrozná změny** – zděšen se dal na **útěk** a jeho žena i strašné **ženské obyvatelky podsvětí** ho pronásledovaly až ke hranici Horního světa
- po návratu si očistil tělo v řece a z vody, kterou se umyl a z odhozených částí jeho oděvu vznikly další **země** a další **bohové**

Izanagi a Izanami

Vláda nad částmi světa a spory božských vládců:

- vládu nad **nebem** poté dostala bohyně slunce **Amaterasu** a bůh měsíce **Cukijomi**, zatímco vládu nad podsvětím a mořem dostal bůh moře a bouří **Susano'ó** – mezi ním a Amaterasu propukl **spor**, který urovnali až ostatní bohové, načež si oba navzájem prokázali **úctu** (na důkaz urovnání sporu stvořila Amaterasu **děti z kusů Susano'ova meče** a on zase stvořil **děti z ozdob**, které měla Amaterasu na ruce a ve vlasech)
- jenže Susano'ó si ze své sestry brzy udělal ošklivý **žert**, načež se uražená bohyně zavřela do **jeskyně** a zavalila vstup obrovským balvanem a celý svět se ponořil do **tmy**
- po marném přemlouvání museli bohové použít lest: jeden z nich vylezl na prázdnou **bečku** a začal na ní tančit **tanec**, který ostatní bohy tolik rozesmál, že se začala **otřásat zem** – bohyně Amaterasu byla v jeskyni zvědavá, co se venku asi děje, a tak balvan odvalila a vykoukla, čímž svět opět zalila sluneční záře

Amaterasu

- Susano'o pak musel projít přísným **očistným obřadem** a poté byl za trest vyhnán na **zem**, kde se usídlil v provincii Izumo, ve které řádil **had**, jenž požíral **dívky** – Susano'o hada zabil, zachránil ohroženou pannu a vzal si ji za ženu (jejich syn bůh **Ónamuč**i se stal v Izumě **panovníkem** – jde o mytologický precedent, viz např. čínští císaři coby potomci draků, egyptští faraonové, jihoameričtí inkové atd.)

ad 2) **buddhistická mytologie:**

- **buddhismus** se dostal do Japonska v **6. stol.** (z Indie přes Čínu a Koreu), kdy ho tam donesl mnich **Bódhidharma**
- japonská obdoba buddhismu se nazývá **zen buddhismus** (původně **náboženství císařů**, v 8. a 9. stol. se zač. šířit mimo císařský palác po celém Japonsku)
- ten do své nauky včlenil systém **šintoistických božstev** kami a ti začali být chápáni jako ochránci nové víry a buddhistických chrámů

ad 3) **pozdní japonská mytologie:**

- značný vliv začaly mít na japonskou mytologii i **konfucionistické** a **taoistické** myšlenky a představy – všechny systémy se začaly **prolínat** a utvářet nové zvyky a rituály, mýty i předměty uctívání
- výsledkem je pozoruhodně **tolerantní postoj** Japonců k tradicím třeba i zcela **protichůdné povahy**

Ainuská mytologie:

- etnická skupina Ainu tvoří příslušníky europoidní či australoidní rasy, podle nejnovějších genetických výzkumů jsou příbuzní se **sibiřskými národy**
- v 15.–17. stol. se z ostrova **Honšú** rozšířili až na Kamčatku, jižní Sachalin a Kurilské ostrovy
- dnes jsou plynně ainusky hovořící osoby již výjimkami

- ainuská **mytologie** se rodila až mezi **12.–15. stol.** ustálila v podobě, v jaké ji známe, přičemž byla **ovlivňována** nejen japonskou mytologií, ale i mytologiemi jiných národů SV Asie
- jejich rozsáhlá mytologická slovesnost se tradovala v ústním podání (ainuština neznala písmo) a začala být zapisována až od 19. stol. evropskými misionáři (latinkou) i japonskými jazykovědci (japonsky)
- ainuská mytologie je prochnuta **animistickými představami**:
- **duši** mají lidé, zvířata, rostliny, věci i jevy okolního světa, což se odrazilo i v mytologii (polyteismus): svět je obydlen množstvím božstev, duchů, démonů a jiných nehmotných bytostí
- božstva se nazývají **kamui** – nejvyšším bohem je **Pase kamui**, stvořitel světa i bohů, prostřednictvím **dobrých bohů**, kteří jsou jeho pomocníky, se stará o lidi a pomáhá jim
- **řadová božstva** zastupují jednotlivé živly a elementy, jsou si rovna, přesto jsou řazena do funkční hierarchie

- nejrozšířenější mýty jsou kosmologické, kosmogonické, toponymické, totemistické a mýty o zlých démonech:
- podle kosmologické koncepce sestává země ze **6 světů**, přičemž lidé žijí na světě nazývaném **horní svět** (nebo **svět, v němž množství dupou nohama**): jde o oceán, v němž se vznášejí **ostrov**y, tento oceán se rozkládá na zádech obrovského **lososa**, když se losos hýbe, dochází na souši k zemětřesením a v oceánu k přílivu a odlivu
- pod světem lidí leží **svět ďáblů** zvaný též **mokrý podzemní svět**, do tohoto nevlídného světa přijdou po smrti zlí lidé
- hned pod světem lidí však leží **svět bohů**, v němž sídlí početná božstva nebeského původu a do něhož po smrti přijdou dobří lidé (obyvatelé tohoto světa chodí **vzhůru nohama**, takže chodidla jejich nohou se dotýkají s chodidly živých lidí na zemi)
- pod nimi leží **dolní svět** a pod ním ještě **další svět**, avšak mýty o jejich funkci se nedochovaly a jsou neznámého určení...

- na nejnižší úrovni se rozkládá světlá, nádherná říše zvaná **nejnižší svět**
- do **6 úrovní** se dělí také **nebe**: v **nejvyšším nebi** žije stvořitel **Pase kamui** s hlavními božstvy, jež mu pomáhají, a ostatní světy rozkládající se v nebi níže jsou obydleny **nižšími bohy**
- **zlých božstev** přitom bylo více než dobrých a žijí v **horách**, kde představují pro člověka nebezpečí (napadají dokonce i dobrá božstva), vládne jim „**Bohyně bažin a močálů**“ a ostatní zlí bohové jsou zpravidla jejími potomky – patří sem dále „**Božstvo bydlící v trávě**“ zjevující se v podobě hada, „**Božstvo co ryje jámy pod horami**“ způsobující sesuvy půdy a kamení, „**Bůh co plení hory**“ v podobě strašného nočního ptáka, zaslechne-li člověk jeho hlas, zemře hrůzou, a zlá božstva vládla také jednotlivým **větrům**

- **dobří bohové** žijí ve všech světech včetně lidského – za nejstarší dobrá božstva byly považovány **stromy**
- zvláštním druhem božských bytostí byli „**Bytosti sídlící dole**“, které v mýtech vystupovaly v podobě trpaslíků žijících v podzemních úkrytech, kteří v dávných dobách žili na zemi (a právě od nich převzaly Ainuské ženy zvyk **tetovat si obličej**)

Kosmogonický mýtus:

- souš původně nebyla oddělena od vody, vše existující bylo navzájem propojeno v **tekuté prahmotě**
- stvořitel **Pase kamui** se rozhodl stvořit svět: zavolal si na pomoc **konipasa**, ten se snesl z nebe a začal bít křídly, mávat ocáskem a míchat nohama – po jeho dlouhém úsilí se tekutá prahmota změnila v **oceán**, z něhož se vynořily kousky **souše**
- podle jiné verze stvořil **Pase kamui** svět sám pomocí kamenných nástrojů (z kamenných motyk a dalších nástrojů, které po stvoření odhodil, vznikla **zlá božstva**)

Totemické mýty:

- hlavními hrdiny totemických mýtů jsou **medvěd, konipas, orel a vrba**
- mýty o **medvědovi** pojednávají o neznámém muži celém v černé, který v noci přicházel k jisté ženě – nakonec jí prozradil, že není člověkem, nýbrž **bohem hor** v podobě medvěda – žena mu porodila **syna**, z něhož pak vzešli všichni **Ainuové**
- jindy v roli jejich prapředka vystupuje **bůh hor** v podobě **orla**, který předky Ainuů kdysi při velkém hladomoru nasýtil
- **první člověk** (jménem Ainu) vznikl ze spojení **vrbového prutu a země** (tak učinil bůh Aioina), proto Ainuové každému dítěti po narození vyrobili z vrbového dřeva osobní **talisman** (miniaturní osobní totem), jenž jej měl po celý život ochraňovat